



Universiteit
Leiden
The Netherlands

The Dutch and the Portuguese in West Africa : empire building and Atlantic system (1580-1674)

Ribeiro da Silva, F.I.

Citation

Ribeiro da Silva, F. I. (2009, June 24). *The Dutch and the Portuguese in West Africa : empire building and Atlantic system (1580-1674)*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/13867>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/13867>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

SAMENVATTING

Deze dissertatie is een vergelijkend onderzoek naar de ontwikkeling van de Atlantische rijken van De Republiek en Portugal, meer in het bijzonder hun respectievelijke systemen van vestiging en handel. De focus van het boek is de aanwezigheid van de Nederlanders en de Portugezen aan de westelijke kust van Afrika, tussen 1580 en 1674.

Het onderzoek bestaat uit twee delen. Het eerste gaat over de opbouw van de rijken. Hier wordt getoond hoe de verschillen in doelstelling van invloed waren op het overzees beleid van Portugezen en Nederlanders. Daartoe zijn de inrichting van instituties, arbeidsmigratie en de vorming van koloniale gemeenschappen als analysecriteria geselecteerd.

Hoofdstuk één behandelt de vorming van instituties: bestuurlijk, militair, gerechtelijk, commercieel en fiscaal. Hier wordt aangetoond dat overbrenging uit de Europese moederlanden naar de overzeese gebieden van de institutionele kaders, inclusief hun tekortkomingen, zeer bepalend was voor de vormgeving van de Atlantische gebieden.

Hoofdstukken twee en drie beschrijven het recruterende van arbeidskrachten voor de posten en vestigingsgebieden in West Afrika en de migratie naar die gebieden. Ook wordt stilgestaan bij de vorming van koloniale samenlevingen. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de arbeidsmarkt in de moederlanden en de invloed daarvan op de werving van personeel, zowel in Europa als in West Afrika. Eveneens wordt ingegaan op de kijk die Europeanen hadden op het uitvoeren van ambachtelijk werk door slaven. Deze hoofdstukken bewijzen dat de verschillen in de aard van de arbeidsmarkt in de moederlanden en het verschil in beleid ten aanzien van vestiging en economische ontwikkeling van Portugal en De Republiek (en de WIC), bepalend waren voor de structuur van de koloniale maatschappijen en de ontwikkelingen in die overzeese gebieden.

In het tweede deel van dit proefschrift ligt de nadruk op het economisch beleid van de Nederlanders en de Portugezen ten aanzien van hun Atlantische economieën. Het biedt een analyse van de wijze waarop beide Europese zeemachten hun handel organiseerden (zowel internationaal als lokaal) en hoe zij hun netwerken inrichtten. Dit alles staat ten dienste van een bespreking van de strijd om de beheersing van de toeleverings- en consumptiemarkten in het Atlantisch gebied en het debat over de rol van de staten, de handelscompagnieën en de handelaren bij de opbouw van de Atlantische economieën van Portugal en De Republiek.

Hoofdstuk vier beschrijft kustroutes, vestigingspolitiek, commerciële werkwijzen en de karakteristieken van de West Afrikaanse toeleverings- en consumptiemarkten. Zodoende wordt een gedetailleerd beeld gegeven van de intra-Afrikaanse handel van De Republiek en Portugal. Er wordt aangetoond dat de intra-continentale handel en de handel met het achterland in West Afrika een belangrijke rol speelden bij de vorming van het 'Atlantic System'. De beheersing van deze handel was cruciaal voor het succes van de Nederlanders en de Portugezen in het Atlantisch gebied.

In hoofdstuk vijf wordt de strijd geanalyseerd tussen de Portugezen en de Nederlanders om de beheersing van de handelsroute naar en via West Afrika. Daartoe worden de routes en de scheepvaart beschreven en de omvang en aard van de handel in Afrikaanse slaven en producten. Ook wordt aandacht besteed aan hun transport naar Europa en de Amerika's. De onderzoeksresultaten die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd, bestrijden de traditionele opvatting, onder andere van Charles Boxer, dat de komst van de Nederlanders naar het zuidelijk Atlantisch gebied de neergang in die regio van de Portugezen veroorzaakte en dat het succes van de Nederlanders daar is te verklaren door hun maritieme overmacht en de superieure kwaliteit van de commerciële organisatie van de Nederlandse handelscompagnieën. In plaats van aan de verovering van Portugese gebieden in West Afrika en de Amerika's door de Nederlanders, is het verval van de Portugese aanwezigheid in het Atlantisch gebied toe te schrijven aan de gebrekkige militaire en maritieme bescherming die de Portugese Kroon wist te bieden aan de handel, aan de vervolging van de kooplieden die de Iberische intercontinentale handel beheersten en aan de Portugese Restoratie van 1640 en het daarop volgende verlies van het Spaanse *asiento*. Het Nederlandse succes in het Atlantisch gebied van de 17^e eeuw is te verklaren door de commerciële expertise en het initiatief van private ondernemers gecombineerd met de militaire en maritieme macht die de WIC via de Admiraliteiten ontving van de Staten Generaal.

Hoofdstuk zes behandelt Europese ondernemers die, opererend vanuit de Republiek of Portugal, deelnamen aan de West Afrikaanse handel, als partners of concurrenten van de monopolies van de Portugese Kroon of de WIC. Het hier gepresenteerde materiaal toont aan dat alle betrokkenen vanuit een commercieel oogpunt hetzelfde belang hadden ten aanzien van de intercontinentale handel: het behouden van hun monopolie, het beschermen van hun economische activiteiten en het nastreven van een redelijke winst. Dat gold voor zowel de beide staten en hun wederzijdse, door de staat gesteunde compagnieën, als voor zelfstandig ondernemers en zakenlieden.

Dit hoofdstuk gaat ook in op cross-culturele interactie tussen handelaren betrokken bij de West Afrikaanse handel. De onderzoeksresultaten trekken de traditionele opvatting als zouden de

relaties tussen Portugezen en Nederlanders uitsluitend competitief zijn, in twijfel. Er kwam wel degelijk samenwerking tot stand, vooral via economische en handelsnetwerken die overzees rijken overstegen, daarmee de geografische grenzen tussen Atlantische rijken en 'Europese nationaliteiten' overschrijdend.

In een bredere context, draagt deze dissertatie ook bij aan het debat over de opkomst van het 'plantation complex' en de cruciale rol van de Spaanse mijnbouw in het 'Atlantic system'. De in dit boek gepresenteerde onderzoeksresultaten tonen aan dat de voornaamste stimulans voor de groei van de transatlantische slavenhandel tot 1630 afkomstig was van de Spaans Amerikaanse koloniën, waar de productie van voor export bestemde gewassen een bescheiden activiteit vormde. Het 'plantation complex' nam in het algemeen deze rol als aanjager van de transatlantische slavenhandel pas over nadat het zich had gevestigd op de Cariben, de Guiana's en Noord Amerika.

Daarnaast draagt dit onderzoek op enkele vlakken bij aan het debat over het 'Atlantic system'. Enerzijds benadrukt deze studie de cruciale rol van commerciële activiteiten aan de West Afrikaanse kust en in het achterland voor het ontstaan van het 'Atlantic System', door de intra-continentale handel en de handel met het achterland van West Afrika te bestuderen. Anderzijds wijst het hier gepresenteerde materiaal er ook op dat het Atlantisch gebied niet tot het midden van de zeventiende eeuw was opgedeeld in verschillende systemen of sub-systemen. De grenzen van de Atlantische 'national clusters' werden kunstmatig getrokken door de Europese staten en de handelscompagnieën. In feite werden zij vaak genegeerd door ondernemers, handelaren, commercieel agenten en kolonisten wiens economische belangen verschillende 'national clusters' overschreden.

Ten slotte draagt dit proefschrift ook bij aan de debatten over Vroegmoderne handelsgeschiedenis, met name in verband met diasporas, maritieme netwerken, cross-culturele handel en privaat ondernemerschap. Het hier gepresenteerde materiaal suggereert dat de commerciële organisatie van private ondernemingen aanmerkelijk efficiënter was dan het managen van monopolies door staten of door de staat gesteunde handelscompagnieën.